

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Β΄. - ΤΕΥΧΟΣ ΙΒ΄.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1880

Οὐκ ἔστι περὶ δέου ἂν θεοτίμου ἀνθρώπου
βουλευσάμετο ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ οἰκείων. (Πλάτ. Θεαγης.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1880

ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ Β΄.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1880

ΤΕΥΧΟΣ ΙΑ΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑ.¹

Ἐταξείδευσα εἰς Harrow-on-the-Hille. Εἶδον ἐπίσης τὸ Eton. Ἄμφότερα ταῦτα μετὰ τοῦ Rugby εἶναι τὰ πρῶτα καθιδρύματα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀνταποκρινόμενα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον πρὸς τὰ μεγάλα ἐν Γαλλίᾳ λύκεια· 800 μαθητὰς περίπου ἀριθμεῖ τὸ Eton, πεντακοσίους δὲ ἕκαστον τῶν ἄλλων, ἀπὸ ἡλικίας δέκα τριῶν μέχρι δέκα ὀκτῶ ἐτῶν. Ἀλλὰ μετὰ τῶν δύο τούτων σχολείων καὶ τῶν γαλλικῶν λυκείων ἡ διαφορὰ εἶνε ἄπειρος, οὐδεμίαν δὲ παραβολὴν καταδείκνυσι μᾶλλον τὴν ἀντίθεσιν τῶν δύο λαῶν. Μοὶ εἶπον ὅτι δύναμαι νὰ λάβω τὸ Harrow ὡς πρότυπον.

Εἶνε ἐλεύθερον ἰδιωτικὸν κατάστημα, οὐδεμίαν λαμβάνον χρηματικὴν βοήθειαν παρὰ τῆς πολιτείας, ἰδρυθὲν ἄλλοτε διὰ κληροδοτήματος, ἐπομένως κεκτημένον κληρονομικὴν ἰδιοκτησίαν καὶ πρόσοδον. Ἐνίοτε τὸ εἰσόδημα τῆς ἰδιοκτησίας ταύτης εἶνε μέγιστον. Τὸ τοῦ Χάρροβ εἶνε μικρὸν (1,400 λίρ στερλ.) Μέγα ἢ μικρὸν διοικεῖται ὑπὸ ἐπιτροπείας πρὸς τοῦτο ἐκλεγομένης. Ἐνταῦθα οἱ ἐπίτροποι εἶνε ἕξ, μεγάλοι κύριοι καὶ γείτονες ἰδιοκτῆται, ἔχοντες κῦρος ἐν ταῖς σπουδαίαις μεταβολαῖς τοῦ καταστήματος καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ *head master* (προϊσταμένου). Ἀλλὰ τὸ πρῶτον τμήμα τῆς μηχανῆς εἶνε ὁ σύλλογος τῶν οἰκοτροφείων συντηρούντων καθηγητῶν τοῦ καθιδρύματος· ἕκαστος αὐτῶν διδάσκει ἑλληνικά, λατι-

¹ Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. H. Taine *Notes sur l'Angleterre*.

νικά, γαλλικά, μαθηματικά κτλ· ἐκτὸς δὲ τούτου παρέχει κατοικίαν καὶ τροφήν παρ' ἑαυτῷ εἰς δέκα μέχρι τριάκοντα οἰκοτρόφους. Ὅταν ἔχει δέκα μόνον, συντρώγει μετ' αὐτῶν ἐν τῇ αὐτῇ τραπέζῃ μετὰ τῆς οἰκογενείας του· ἀλλ' ἐνίοτε, ὅταν εἶνε πολλοί, γεύονται ἐν δυοῖν τραπέζαις προεδρευομέναις ὑπὸ κυριῶν τῆς οἰκίας. Συνήθως δύο μαθηταὶ κατέχουσιν ἓνα θάλαμον, ἀλλ' οἱ πρεσβύτεροι κατοικοῦσιν ἀνὰ μίαν ἕκαστος. Οὕτω, τὸ παιδίον μετοικισθὲν εἰς τὸ σχολεῖον, εὐρίσκει ἐν αὐτῷ εἰκόνα τοῦ πατρικοῦ οἴκου, ἔτι μᾶλλον καθ' ὅσον ἐν Ἀγγλίᾳ αἱ οἰκογένειαι εἶνε πολυάριθμοι· ἔχει τὴν κατοικίαν αὐτοῦ, γευματίζει τρία βήματα μακρὰν μιᾶς κυρίας, καὶ εἶνε πρόσωπον μεταξὺ προσώπων· ζῆ ἐν κοινωνίᾳ φυσικῇ καὶ ἀρτίᾳ, οὐδ' ὑπόκειται ὅπως ἐν Γαλλίᾳ εἰς τινὰ κοινωνισμὸν στρατῶνος.

Ἐτέρα διαφορά· ἐν Γαλλίᾳ τὸ λύκειον εἶνε μεγάλη λιθίνη θήκη, ἐνθα εἰσέρχεται τις διὰ μιᾶς μόνον ὀπῆς πεφρουρημένης διὰ κικκλίδος καὶ ἐνὸς θυρωροῦ· ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὑπάρχουσιν αὐλαί τινες ὅμοιαι πρὸς αὐλὰς μοναστηρίου· ἐνίοτε πτωχὴ τις δένδροστοιχία, τούναντίον δὲ μεγάλα τείχη. Ἐπειδὴ ἡ θήκη εἶνε μικρὰ πάντοτε ἐν μεγάλῃ πόλει, ὁ διερχόμενος τὴν κικκλίδα νεανίσκος, ἐντεῦθεν ἢ ἐκεῖθεν, μόνον ἄσβεστον εὐρίσκει καὶ λίθους. Ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ σχολεῖον εὐρίσκεται ἐν μικρᾷ τινὰ πόλει, ἔχον ἑκατὸν ἐλευθέρως πρὸς τὴν πεδιάδα ἐξόδους. Ἐβλεπον ἐν Eton, περὶ τὴν γηραιάν κεντρικὴν αὐλήν, τὰ ῥόδα, τοὺς κισσοὺς, τὰ αἰγοκλήματα ἀνερχόμενα πνυταχοῦ, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν οἰκοδομῶν, ἐνῶ ἔξω, πλούσιοι, λειμῶνες ἢ κολοσσαῖαι πτελέκι ἐκτείνουσι τοὺς προαιωνίους αὐτῶν κλάδους· ἐγγὺς δ' αὐτῶν ποταμὸς πράσινος καὶ στιλπνός· ἐπὶ τῶν ὑδάτων, κύκνοι· ἐν ταῖς νήσοις, μυρηκάζοντες βόες· τὸ ῥεῦμα στρέφεται καὶ βυθίζεται εἰς τὸν ὀρίζοντα ἐν τοῖς φυλλώμασι τῶν δένδρων. Ἐν Χάρροβ, τὸ τοπίον εἶνε ἥττον χάριεν, ἀλλ' ἀφθονεῖ χλόης καὶ εὐρείας ἀτμοσφαιρας· τὸ σχολεῖον κέκτῃται λειμῶνα πέντε ἢ ἕξ μέτρων, χρησιμεύοντα διὰ τὰ παιγνίδια τῶν μαθητῶν. Καὶ οἱ μὲν νεώτεροι τούτων φέρουσι μέλαιναν ἐσθῆτα, οἱ δὲ πρεσβύτεροι μέλαν ἔνδυμα, ἅπαντες ἔχοντες μικρὸν ψιάθινον πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς οὐ μόνον ἐν τῇ πόλει ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς· ἐκ τῶν ἐρρυπωμένων αὐτῶν ὑποδημάτων κατανοοῖ τις ὅτι αἰείποτε περιτρέχουσιν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς ὑγροὺς λειμῶνας. Οὕτως ἡ νεανικὴ ἡλικία παρέρχεται ἐν Γαλλίᾳ μὲν ὑπὸ τινὰ τεχνητὸν κώδωνα, διὰ τοῦ ὁποίου διεισέρχεται ἡ ἠθικὴ καὶ φυσικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς μητροπόλεως. ἀλλ' ἐν Ἀγγλίᾳ, εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, ἄνευ οἰουδήποτε κωλύματος, ἐν τῇ σταθερᾷ φοιτήσει τῶν ἀγρῶν, τῶν ὑδάτων καὶ τῶν δασῶν. Λοιπὸν εἶνε σπουδαῖος λόγος διὰ τὸ σῶμα, τὴν φαντασίαν, τὸ πνεῦμα καὶ τὸν

χαρακτῆρα ἢ ἀνάπτυξις αὐτῶν ἐντὸς ἀτμοσφαιρας (milieu) ὑγιουῖς, εἰρη-
νικῆς καὶ συμφώνου πρὸς τὰς ἀποκρύφους ἀξιώσεις τῶν ἐνστίκτων των.

Ἐν γένει, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶνε ἐνταῦθα μᾶλλον σεβαστὴ καὶ μᾶλ-
λον ἀνέπαφος. Ὑπὸ τὴν ἀνατροφήν ταύτην τὰ τέκνα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ
δένδρα ἀγγλικοῦ κήπου· τὰ παιδία εἶνε ἐπίσης ἐλεύθερα, ὅπως καὶ οἱ
σπουδασταὶ τοῦ πανεπιστημίου· ὑποχρεοῦνται νὰ παρίστανται εἰς τὰ μα-
θήματα, εἰς τὰς προγυμνάσεις, εἰς τὸ δεῖπνον, νὰ ἐπανέρχωνται δὲ ἐν
ῶρισμένη ὥρᾳ τῆς ἑσπέρας, καὶ οὐδὲν πλέον· ἢ ἐπίλοιπος ἡμέρα τοῖς ἀνή-
κει· δύνανται νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτὴν κατ' ἴδιον τρόπον· τὸ μόνον δὲ
ὅπερ βαρύνει τὰς ἐλευθέρους αὐτῶν ὥρας εἶνε ἡ ὑποχρέωσις νὰ πράττωσι
τὸ διαγεγραμμένον αὐτοῖς καθῆκον· ἀλλὰ δύνανται νὰ πράξωσιν αὐτὸ
ὅπου θέλουσι καὶ ὅταν θέλωσιν· ἐργάζονται παρ' ἑαυτοῖς ἢ ἀλλαχοῦ. Βλέπω
τινὰς αὐτῶν σπουδάζοντας ἐν τινι βιβλιοπωλείῳ, ἄλλους δὲ ἀναγινώσκον-
τας ἐφ' ἐνὸς δρυφράκτου. Ἀκολουθοῦσι τὴν ὄρεξίν των, ἢ πλανῶνται κατ'
ἀρέσκειαν. Τοὺς βλέπει τις ἐν ταῖς ὁδοῖς, παρὰ τῷ ζαχαροπλάστῃ, παρὰ
τῷ ἀλλαντοπώλῃ, τρέχουσιν εἰς τὴν ἐξοχὴν, ἀλιεύουσι, παγοδρομοῦσι,
κολυμβῶσιν, ἀναζητοῦσι φωλεάς. Εἶνε κύριοι τοῦ καιροῦ των καὶ τοῦ ἀρ-
γυρίου των, ἀγοράζουσι κοσμήματα τῶν θαλάμων των· ἐν περιπτώσει δὲ
χρεῶν πωλοῦσι διὰ πλειστηριασμοῦ τὴν μικρὰν αὐτῶν ἰδιωτικὴν συσκευὴν.
Πρωτοβουλία καὶ εὐθύνη· καὶ εἶνε περίεργον νὰ βλέπῃ τις δωδεκαετῆ
νήπια ὑψούμενα μέχρι τῆς ἀξιοπρεπείας ἀνδρῶν.

Ἄνωττος ὅρος καθημερινῆς ἐργασίας εἶνε ὀκτῶ ὥραι· συνηθέστερον ἐξ
ἕως ἑπτὰ, ἐνῶ ἐν Γαλλίᾳ ἕνδεκα ὥραι, ὅ, περ παράλογον. Ὁ νεανίας ἔχει
ἀνάγκην φυσικῆς κινήσεως· εἶνε δὲ παρὰ φύσιν ἢ ὑποχρέωσις αὐτοῦ νὰ
μένῃ καθαρὸς ἐγκέφαλος, πράγματι ἐλλειπῆς ἄνθρωπος. Ἐνταῦθα τὰ
ἀθλητικὰ παιγνίδια, ἢ σφαῖρα, ὁ δρόμος, ἢ λεμβοδρομία, καὶ ἄλλα ἀνά-
λογα ἐπασχολοῦσι μέρος τι τῆς ἡμέρας καθ' ἑκάστην· ἐκτὸς δὲ τούτου
δὶς ἢ τρίς τὴν ἐβδομάδα πύουσι τὰ μάθηματά περὶ τὴν μεσημβρίαν,
χάριν τῶν παιγνιδίων. Ἡ φιλαυτία δὲν εἶνε ξένη εἰς αὐτὰ· ἐκάστη σχολὴ
ζητεῖ νὰ ὑπερτερῆσῃ τοὺς ἀντιπάλους αὐτῆς, στέλλουσα εἰς συναγωνισμὸν
κωπηλάτας καὶ πίκτας ἐπιμελῶς ἐξησκημένους καὶ ἐκλεγομένους. Κατὰ
τὸ τελευταῖον ἔτος τὸ Χάρροβ ἐθριάμβευσε κατὰ τοῦ Ἔτον, ἐλπίζει δὲ
νὰ θριαμβεύσῃ πάλιν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο . . .

Μειράκια καὶ νεανίσκοι ἀποτελοῦσι καλῶς ὀργανωμένον σωματεῖον, εἰ-
δος τι μικρᾶς διακεκριμένης πολιτείας ἐχούσης τοὺς ἀρχηγούς της καὶ
τοὺς νόμους της. Οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι εἶνε μαθηταὶ τῆς ἀνωτάτης τάξεως,
εἰδικώτερον οἱ δεκαπέντε πρῶτοι μαθηταὶ τῆς σχολῆς, ἐν ἑκάστῳ δὲ οἱ-

κοτροφείω ὁ πρῶτος μαθητής. Οὗτοι τηροῦσι τὴν τάξιν, ἐπαγρυπνοῦσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κανονισμοῦ, ἐμποδίζουσι τοὺς ἰσχυροὺς νὰ φέρωντα βαναύσως πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, εἶνε δαιτηταὶ τῶν ἀναφυομένων διαφορῶν, ἐπεμβαίνουσιν ἐν ἡ περιπτώσει παιδίον τι ἀπατηθῆ ὑπό τινος χωρικοῦ ἢ παντοπώλου, καὶ τιμωροῦσι τοὺς πταίσας. Ἐν ἐνὶ λόγῳ οἱ μαθηταὶ ἐνταῦθα τιμωροῦνται ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἕκαστος δὲ ὑποβλήθει εἰς τὴν αὐθεντίαν, ἐξασκεῖ αὐτὴν ἐκ περιτροπῆς. Ἐξερχόμενος ὁ μαθητὴς τοῦ σχολείου καὶ εἰσερχόμενος εἰς τὸν βίον, εἶνε ἥττον διατεθειμένος νὰ εὔρη τὸν νόμον ἄτοπον καὶ τὴν αὐθεντίαν γελοίαν, καὶ κατανοεῖ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ὑποταγὴν κατανοεῖ δ' εὐχερέστερον τοὺς κοινωνικοὺς ὄρους, τὰ δίκαια καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου. Ἐκτὸς τῆς γενικῆς ταύτης προπαρασκευῆς, ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἰδιαιτέρα. Οἱ πρεσβύτεροι ἀποτελοῦσι μεταξὺ τῶν debating societies συλλόγους, ἐνθα συζητοῦσι πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα, ἐπιτίμιος δὲ πρόεδρος εἶναι ὁ πρῶτιστος τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς. Μετὰ τὴν ἀγόρευσιν τῶν νεαρῶν ῥητόρων, ψηφοφοροῦσιν οἱ παριστάμενοι πρακτικὰ ἀνακεφαλαιοῦσι τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τὴν συζήτησιν, εἶνε κοινοβούλιον ἐν μικρογραφίᾳ. Ἐκτὸς τούτου, τρεῖς τῶν πρεσβυτέρων δημοσιεύουσι περιοδικόν τι σύγγραμμα, πρὸς τὸν σκοπὸν «τῆς ἐξεγέρσεως πρὸς τοῖς ἑταίροις αὐτῶν εὐρυτέρας περὶ φιλοπατρίας ἰδέας καὶ ἐνδιαφέροντος διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ τόπου.» Ἀνήκουσιν εἰς τὴν συντηρητικὴν ἀντιπολίτευσιν, συζητοῦσι περὶ τῆς γαλλικῆς συμμαχίας, περὶ τῶν ἐκλογῶν, περὶ τοῦ ἐκλογικοῦ δικαίου. Κοινοὶ τόποι καὶ ὕφος ἐξοιδημένον· ἀλλ' ὁ ὀρθὸς λόγος δὲν ἐλλείπει ποσῶς· ἐπὶ παραδείγματι, ἐν τῷ ζητήματι τοῦ δικαίου τῆς ψηφοφορίας, τοῦ ὁποίου ζητοῦσι τὴν ἐπέκτασιν, ἀλλὰ μόνον μέχρι τινὸς σημείου, ποιοῦνται ἐκκλησίαν εἰς τὴν πείραν τοῦ νεαροῦ αὐτῶν ἀναγνώστου, ὅστις, κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν μαθημάτων, ἠδυνήθη νὰ παρατηρήσῃ ἐν τῇ ἐξοχῇ, ὅτι οἱ χωρικοί, οἱ μικρέμποροι, ὑπὲρ ἧς ζητεῖται ἡ ἐπέκτασις τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου, εἶνε ἀρκούντως νοήμονες καὶ ἐγγράμματοι, ἵνα καλῶς ψηφίσωσιν· οὕτω τὸ ἐπιχείρημα εἶνε πρακτικόν, ἀπόρροια τῶν γεγονότων καὶ οὐχὶ πομπώδους θεωρίας. Ἀκόμη ἐν χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα: ἅπαντες, ἢ σχεδὸν ἅπαντες, διαπνέονται ὑπὸ θρησκευτικῶν αἰσθημάτων· δυσαρροστοῦνται ἕνεκα ἀνευλαβοῦς τινος φράσεως· ψάλλουσι σοβαρῶς ἐν τῷ ἐκκλησιδίῳ τῆς σχολῆς, ἢ ἀνατροφή σκοπεῖ νὰ μορφώσῃ αὐτοὺς χριστιανούς· οἱ πλείστοι μεταλαμβάνουσι τῶν θείων μυστηρίων, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν προσεύχονται τὴν ἐσπέραν. Οὕτως, ἐξερχόμενοι εἰς τὸν κόσμον εἶνε οἱ ὑπερασπισταὶ οὐχὶ δὲ οἱ πολέμιοι τοῦ μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ οἰκοδομήματος, τῆς ἐθνικῆς θρησκείας.

Ἄπανταχόθεν ἔρχομαι εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Δὲν ὑπάρχει ἐν Ἀγγλίᾳ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῆς ζωῆς τοῦ παιδίου καὶ τοῦ τελείου ἀνδρός· τὸ σχολεῖον καὶ ἡ κοινωνία εἶνε ἰσόπεδα, ἔνευ διαμέσου τοίχου ἢ τάφρου· τὸ πρῶτον ὁδηγεῖ καὶ προπαρασκευάζει τὸ δεύτερον. Ὁ νεανίας δὲν ἐξέρχεται τοῦ σχολείου, ὡς ἐν Γερμανίᾳ, ἀπὸ συμμέτρου τινὸς θερμοκηπίου, ἀπὸ διαίτης ἐξαιρετικῆς, ἀπὸ εἰδικῆς ἀτμοσφαιρας. Δὲν ταρασσεται οὔτ' ἐκπλήσσεται ἔνεκα τῆς μεταβολῆς τοῦ ἀέρος. Οὐ μόνον ἐκαλλιέργησε τὸ πνεῦμά του, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἔλαβε μαθήματα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Οὐ μόνον ἔχει ἰδέας, ἀλλ' εἰσέτι αἱ ἰδέαι του εἶνε ἀνάλογοι πρὸς τὸν κόσμον, εἰς ὃν εἰσέρχεται. Ἐν τῇ πολιτικῇ, ἐν τῇ θρησκείᾳ εὐρίσκει ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσιν ἐτῶν παρεσκευασμένα πρότυπα, πρὸς ἃ ἐκ προοιμίου ἐφηρμόσθησαν αἱ ὀρέξεις αὐτοῦ καὶ αἱ δυνάμεις. Οὕτως, εὐχερέστερον διεκφεύγει τὸν σκεπτικισμόν· ἀποκαθίσταται εὐχερέστερον· ψηλαφᾷ ὀλιγώτερον, ἵνα εὖρη τὴν χρῆσιν τῶν δυνάμεών του. Ὅσους βλέπω ἐν τῷ σχολείῳ, ἐν τοῖς ἀγροῖς ἢ ἐν ταῖς ὁδοῖς, φαίνονται ἀποφασιστικοί, ἐνεργητικοί. Προφανές· τοῦλάχιστον εἰς τὰ ὄμματά μου, εἶνε μᾶλλον παιδία καὶ μᾶλλον ἄνδρες, μᾶλλον παιδία, τουτέστι μᾶλλον ἀγαπῶντες τὸ παιγνίδιον καὶ ἤττον διατεθειμένοι νὰ ὑπερβῶσι τὰ ὄρια τῆς ἡλικίας των· μᾶλλον ἄνδρες, τουτέστι μᾶλλον ἐλεύθεροι, καὶ ἱκανώτεροι νὰ κυβερνῶνται καὶ νὰ ἐνεργῶσι. Τοῦναντίον ὁ Γάλλος σπουδαστής, πρὸ πάντων δὲ ὁ ἐν τοῖς λυκείοις οἰκότροφος, εἶνε πληκτικός, εὐερέθιστος, λεπτοφυής, πρῶϊμος, καὶ λίαν πρῶϊμος μάλιστα· εἶνε κεκλεισμένος ἐντὸς κλωβοῦ, ἢ δὲ φαντασία του εἶνε ἐξοιδημένη. Ὑφ' ὅλας λοιπὸν ταύτας τὰς ἀπόψεις, καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἀνατροφή ἐν Ἀγγλίᾳ εἶνε κρείττων, προπαρασκευάζει διὰ τὸν κόσμον καὶ καθιστᾷ τὰς ψυχὰς ὑγιεστερας.

«Ὅτε διενεόθη νὰ γράψω τὸ βιβλίον μου, λέγει ὁ συγγραφεὺς τοῦ τοῦτον δημοτικοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ βιβλίου Tom Brown, ἀπεπειράθη νὰ συλλάβω τὸν συνηθέστερον τύπον ἀγγλικῆς μεираκίου ἀνωτέρας μέσης τάξεως ὁποῖον μοι εἶχε δείξει ἡ πείρα· καὶ ἐτήρησα πιστῶς τὸν τύπον τοῦτον, ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ἱστορίας μου, προσπαθῶν μόνον νὰ δώσω ἐπιτυχῆς πρότυπον.» Οὕτω διατυπωθὲν τὸ βιβλίον, ἔσχεν ἔκτακτον ἐπιτυχίαν. Νεανίσκοι καὶ ἄνδρες τέλειοι, ἅπαντες ἀνεγνωρίζοντο ἐν τῇ ἀπεικονίσει ταύτῃ, καὶ δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν χρῆσιν αὐτοῦ παραδεχόμενοι μετὰ τοῦ συγγραφέως, ὅτι ἡ εἰκὼν ὑπῆρξεν, ἂν οὐχὶ κολακευτικῇ, ἀλλὰ τοῦλάχιστον εὐνοῦς. Οὔτε ὁ Θωμᾶς οὔτε ὁ πατήρ αὐτοῦ μεριμνῶσι λίαν περὶ τῆς ἰδίας λεγομένης ἐκπαιδεύσεως. «Ποίαν ὀριστικὴν γνώμην νὰ τῷ δώσω, ἐρωτᾷ ὁ πατήρ; Νὰ τὸν συμβουλεύσω νὰ ἦνε ἐπιμελής, καὶ νὰ τῷ

εἶπω ὅτι στέλλεται εἰς τὸν σχολεῖον, ἵνα ἐκμάθῃ καλῶς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν; Ὅχι· δὲν στέλλεται εἰς τὸ σχολεῖον ἕνεκα τούτου, τοῦλάχιστον, δὲν εἶνε τοῦτο ὁ πρότιστος λόγος. Καὶ ἐγὼ καὶ ἡ μήτηρ του οὐδὲν θὰ ἐδίδομεν διὰ τὰ ἑλληνικὰ μόρια ἢ διὰ τὸ δίγαμμα. Διατὶ λοιπὸν στέλλεται εἰς τὸ σχολεῖον; Μὰ τὴν πίστιν μου, διότι ἐν μέρει θέλει νὰ μεταβῆ ἐκεῖ. Ἄς καταστῆ γενναῖος Ἄγγλος, ὠφέλιμος, ὑπηρετικὸς, φιλάληθης, εὐγενής, χριστιανός, ἰδοὺ τί ἐπιθυμῶ.» Ὅταν δὲ ὁ Θωμᾶς ἐρωτᾷ ἑαυτὸν μετὰ σινά ἔτη, τί ἤλθε νὰ κάμῃ εἰς τὸ σχολεῖον, μετὰ σκέψιν ἀποκρίνεται εἰς ἑαυτόν: «Ἐπιθυμῶ νὰ ἦμαι ὁ πρῶτος ἀριθμὸς εἰς ὅλα τὰ παιγνίδια, νὰ γινώσκω νὰ ὑπηρετῶμαι ὑπὸ τῶν πυγμῶν μου ἐπίσης καλῶς, ὅσον καὶ νὰ ἐξασφαλίζω τὴν κεφαλὴν μου ἀπὸ τῆς πυγμῆς παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου, εὐγενοῦς ἢ βαναύσου. Ἐπιθυμῶ νὰ φέρω μετ' ἑμαυτοῦ ἐντεῦθεν ἀρκετὰ λατινικὰ καὶ ἑλληνικά, ἵνα μὲ ὑποστηρίξωσι προσηκόντως ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Ἐπιθυμῶ ν' ἀφήσω ἐδῶ, ὅπισθεν ἐμοῦ, τὴν φήμην νεανίσκου, ὅστις οὐδέποτε προσηνέχθη βαναύσῳ πρὸς νεώτερόν του, οὔτε ἔστρεψε τὰ νῶτα ἐνώπιον πρεσβυτέρου.» Ἀξιοσημεῖωτοι λόγοι, ἐπιτυχῶς ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ συνήθη αἰσθήματα πατρὸς καὶ παιδὸς Ἄγγλου· ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ θεραπεία τοῦ πνεύματος ἔρχονται τελευταῖον· πρότιστα δὲ πάντων λογίζονται ὁ χαρακτήρ, ἡ καρδία, ἡ γενναιοψυχία, ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ εὐστροφία τοῦ σώματος. Τοιαύτη ἀνατροφή δημιουργεῖ ἠθικοὺς καὶ φυσικοὺς παλαιστάς, μὲ ὅλα τὰ προτερήματα, ἀλλ' ἐπίσης καὶ μὲ ὅλα τὰ ἐλαττώματα, τὰ συμπαρομαρτοῦντα ἐν τῇ διευθύνσει ταύτῃ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

Ἐκτὸς ἄλλων δυσαρέστων ἀποτελεσμάτων, ἀναπτύσσονται τὰ τραχέα ἐνστικτα. «Κατὰ πρῶτον τὰ παιγνίδια, ἔλεγε διδάσκαλός τις καὶ ἀκολούθως τὰ βιβλία.» Ὡς ὁ Θωμᾶς Βράουν, δόξαν αὐτοῦ νομίζει ὁ νεανίας νὰ ἦνε ἀγαθὸς ἀθλητής. Διέρχεται τρεῖς, τέσσαρας, πέντε ὥρας καθ' ἑκάστην εἰς ἀσκήσεις θορυβώδεις καὶ βιαίας. Ἄπαντα σχεδὸν τὰ παιγνίδια ἐπιφέρουσι συνήθως μώλωπας. Θεωροῦσι δόξαν τὴν ἀναισθησίαν, κατὰ φυσικὴν δὲ συνέπειαν δὲν διστάζουσι μᾶλλον νὰ ἐπιβάλλωσιν αὐτὰς ἢ νὰ ὑφίστανται. Ὁ παῖς καθίσταται μαχητὴς πυγμάχος.

Ἡ πυγμαχία, λέγει ὁ συγγραφεὺς τοῦ Θωμᾶ Βράουν, εἶνε ὁ φυσικὸς καὶ ἀγγλικὸς τρόπος τοῦ ζῆν τῶν Ἄγγλοπαίδων, πρὸς διακανόνισιν τῶν ἐρίδων των.» Πάντες, οὗς συνήντησα, εἶχον μεταχειρισθῆ αὐτὸν ἐν τῷ σχολείῳ. Ἡ μονομαχία αὕτη ἔχει τὸν κανονισμόν της, τὸν τόπον της, τοὺς θεατάς, τοὺς μάρτυρας. Ἐκαστος τῶν διαμαχομένων ἔχει δύο παρεστῶτας ἀποκαθαίροντας τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, προβάλλοντας τὸ γόνυ, ἵνα

παράσχωσιν εἰς αὐτὸν ἔδραν μέσῳ δύο προσβολῶν, αἵτινες ἐπαναλαμβάνονται καὶ μηκύνονται ἐνίοτε ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐφ' ὅσον δύνανται, νὰ βλέπωσι καθαρῶς ἰστάμενοι ἐπὶ τῶν κνημῶν των, τὸ δὲ τέλος τῆς μάχης εἶνε ὀφθαλμοὶ ἐξοιδημένοι, παρειαὶ ἐξωγκωμέναι καὶ κυαναῖ, ἐνίοτε δὲ ὁ ἀντίχειρ ἐξηθρωμένος, ἢ χεῖλος τι διεσχισμένον.

Δυστυχῶς οἱ θεσμοὶ τοῦ σχολείου διέπονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος· ἐκτὸς τῶν καταναγκαστικῶν ἐργασιῶν τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς τοὺς μαθητάς, τῶν προστίμων καὶ τῆς εἰρκτῆς, γίνεται χρῆσις τῆς ράβδου· ἐν τισὶ δὲ σχολείοις, ἀρκεῖ τὸ ὄνομα τοῦ μαθητοῦ νὰ ἐγγραφῆ τρίς ἐπὶ τοῦ πίνακος τῶν ποινῶν, ἵνα τιμωρηθῆ διὰ μαστιγώσεως. Τὴν πρώτην ταύτην, ἐν Χάρροβ, ἐμαστιγώθησαν τέσσαρες διὰ δεκατεσσάρων ραβδισμῶν, ἀλλ' οὐχὶ μέχρις αἵματος. Ἐν ὅλοις τοῖς σχολείοις, ἡ ἀγαπητὴ αὕτη ὑπηρεσία ἀπὸκειται εἰς τὸν πρεσβύτερον. Κατ' ἀρχὴν, γίνεται χρῆσις τῆς μαστιγῆς δι' ἅπαντας, καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ μόνον οἱ νεώτεροι καὶ οἱ μέσοι τὴν ἡλικίαν λαμβάνουσιν αὐτήν. Ὁ, περὶ δὲ παράδοξον, δὲν εἶνε ἀντιδημοτικὴ· πρὸ 50 ἐτῶν, ἐν τινὶ σχολείῳ, οἱ μαθηταὶ μαθόντες ὅτι ἔμελλεν ἂν ἀντικατασταθῆ διὰ τοῦ προστίμου, ἐπανέστησαν κροχυγάζοντες: «Κάτω τὸ πρόστιμον, ζήτω ἡ μαστιγὴ!» καὶ τὴν ἐπαύριον ἐπανήρξατο ἡ γνωριμία μετὰ τῶν προσφιλῶν μαστιγῶν των. Καθηγηταί, μεθ' ὧν συνδιελέχθην, δὲν εὐρίσκουσι τὴν τιμωρίαν ταύτην ταπεινωτικὴν, λέγοντες ὅτι ἀναπτύσσει παρὰ τῷ παιδίῳ τὴν στωϊκὴν καρτερίαν· κατ' αὐτούς, τὰ κτυπήματα εἶνε ὁ φυσικὸς καταδασμασμός, ἀρκεῖ νὰ μὴ θεωρῶνται μόνον αἰσχρὰ ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης, ὁ δὲ τιμωρούμενος νὰ μὴ αἰσθάνηται ἑαυτὸν ὑβρισθέντα.

Ἐνταῦθα δέον νὰ μνημονεύσωμεν καὶ ἑτέρου δυσαρέστου θεσμοῦ, τοῦ **Fagging**, ἥτοι τὰς ὑποχρεώσεις τῶν νεωτέρων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πρεσβυτέρων. Οὗτος ἐμετριάσθη ἤδη καὶ συνεκεράσθη ἐν **Harrow**, ἐν **Rugby** καὶ ἐν ἄλλοις ἐκπαιδευτικοῖς καθιδρύμασιν· ἀλλὰ, καθ' ἑαυτὸν, διατελεῖ κακὸς αἰείποτε· διότι εἶνε σχολὴ βαναυσίας, ἐξωθοῦσα τὸν Ἀγγλόπαιδα ἐκεῖ ἔνθα κλίνει, πρὸς ὅλας τὰς ὑπερβολάς, ὡς συνεπιφέρει μεθ' ἑαυτῆς κρᾶσις ἐνεργητικὴ, βιαία, τυραννικὴ καὶ τραχεῖα. Γνώριμος ἡμῶν κυρία, ξένη τὴν καταγωγὴν, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφασίσῃ νὰ ὑποβάλλῃ τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰς τὸ **Fagging**, ἀλλ' εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τι λύκειον τῶν Παρισίων. Κατ' ἐπισήμους ἀνακρίσεις, οἱ νεώτεροι τῶν μαθητῶν εἶνε θεράποντες καὶ δοῦλοι. Ἐκαστος τῶν πρεσβυτέρων ἔχει πλείους τοιούτους, οἵτινες ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκτελῶσι τὰς παραγγελίας του, νὰ σαρώνωσι τὸν θάλαμόν του, νὰ καθαρίζωσι τὰ κηροπήγιά του, νὰ ἐψήνωσι τὸν ἄρτον αὐτοῦ καὶ

τὸν τυρόν, νὰ τὸν ἐξεγείρωσιν ἐν τῇ ὠρισμένῃ ὥρᾳ, νὰ παρίστανται εἰς τὰ παιγνιδία του συνήθως ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ὥρας τὴν ἡμέραν, νὰ διατελῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἐργασίας του, νὰ ὑφίστανται τὰς ἰδιοτροπίας του. Ἐν τῷ λυκείῳ τῆς Οὐεστμινστέρης, ὁ βίος πρωτοετοῦς ὑποτρόφου μαθητοῦ εἶνε τοσοῦτον διηνεκῆς δουλεία, ὥστε ἀδυνατεῖ οὗτος νὰ εὔρη ἱκανὸν χάριν τῶν μελετῶν αὐτοῦ χρόνον. «Πιστοποιῶ» λέγει ἀξιόπιστος μάρτυς, ὅτι ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου, ὁ νέος μαθητὴς δὲν ἔχει μίαν μόνον στιγμὴν ἐλευθέραν πάσης διακοπῆς. Περὶ τὴν τρίτην καὶ ἡμίσειαν ὥραν τῆς πρωίας, δύο τῶν νεωτέρων μαθητῶν, ἐκ περιτροπῆς ὠρισμένοι, ἐγείρονται διὰ ν' ἀνάψωσι τὴν θερμάστραν, νὰ θερμάνωσι τὸ ὕδωρ, καὶ νὰ ἐξεγείρωσιν ἐκείνους ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, οἵτινες τοὺς διέταξαν. Συνήθως ὁ πρεσβύτερος, ἀφυπνισθεὶς περὶ τὴν τετάρτην ὥραν, μόλις περὶ τὴν ἐβδόμην καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐγείρεται τῆς κλίνης· πρέπει δὲ τότε νὰ τὸν εἰδοποιῶσι κατὰ πᾶσαν ἡμίσειαν ὥραν. Ἡ δὲ ἀγγαρία αὕτη ἐπανέρχεται δι' ἕκαστον παιδίον τρεῖς ἢ τετράκις καθ' ἑβδομάδα. Προσθέσατε πάσας τὰς ὥρας τῆς πρωίας καὶ πάσας τὰς τῆς ἐσπέρας. Οἱ πρεσβύτεροι ἀγαπῶσι πολὺ τὸ τέϊον, ἔχουσιν ἀνάγκην τρεῖς καθ' ἑσπέραν, χωρὶς νὰ λησμονήσωσι καὶ τὸν καφέν. Εἰς τῶν μαρτύρων διαταχθείσης ἀνακρίσεως διηγεῖται, ὅτι τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἡμέραν ἐξόδου ἐκ τῆς Οὐεστμινστέρης, ἐπιστρέφων ὁ υἱὸς του ἀπὸ τοῦ λυκείου, ἦτο τοσοῦτον κατάκοπος, ἕνεκα τῆς στερήσεως τοῦ ὕπνου, ὥστε οὐδὲν ἐπεθύμει μᾶλλον, ἢ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν κλίνην. Πρὸς διατήρησιν ὑποταγῆς τοσοῦτον ἀκριβοῦς καὶ τοσοῦτον λεπτολόγου οἱ πρεσβύτεροι ποιοῦνται χρῆσιν τοῦ τρόμου. Τὰ ραπίσματα, τὰ λακτίσματα εἶνε δι' αὐτοὺς συνήθης εὐγένεια, οὐδὲ καταριθμοῦνται εἰς τὸν ἀριθμῶν τῶν ποινῶν. . . . Πρῶτος βαθμὸς τῶν ἀληθῶν ποινῶν εἶνε τὰ συστηματικὰ ραπίσματα, ὁ τιμωρούμενος ὀφείλει νὰ κρεμάσῃ τοὺς βραχίονάς του καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ σώματός του καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὴν κεφαλὴν του εἰς δωδεκάδα ραπισμάτων δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν. . . . Ἦκουσα νὰ λέγωσιν, ἀναφέρει ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἀνακρίσεως ταύτης, ὅτι εἰς δύο ἢ τρεῖς περιστάσεις οἱ παῖδες τοσοῦτον σκληρῶς ἐμωλωπίσθησαν, ὥστε ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμμετάσχωσι τῶν παιγνιδίων καὶ τῶν ἄλλων ἀσκήσεων. Ἐν ταῖς βιογραφίαις τοῦ λόρδου Βύρωνος, τοῦ Κοῦπερ, τοῦ Ροβέρτου Πήλ πολλαὶ εὔρηνται τοιαῦται εἰς ἀγανάκτησιν κινουῦσαι διηγήσεις. Ἀναμφιβόλως τὰ ὧδε ἀναγραφέντα χαρακτηριστικὰ εἶνε τὰ σκοτεινότερα, ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἄγγλοι εἶνε ἐπίμονοι, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις, ἡ εἰκὼν τείνει ἐκκαθαριζομένη. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἡ μεταρρύθμισις περατωθεῖσα, ἡ

ἐντύπωσις μένει δυσάρεστος· διότι ἐν συντόμῳ τὸ σχολεῖον οὕτω διοικούμενον εἶνε εἰδός τι πρωτογόνου κοινωνίας, ἐν ἧ ἡ ἰσχύς ἄρχει σχεδὸν ἄνευ ἐλέγχου, ἔτι μᾶλλον δέ, καθ' ὅσον ἐκ λόγων τιμῆς, οἱ δυναστευόμενοι δὲν θέλουσι ποσῶς καταγγεῖλαι τοὺς δυναστεύοντας. Ὁ δὲ διδάσκαλος ἐπεμβαίνει ὅσω τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον, οὐδ' εἶνε, ὅπως παρ' ἡμῖν ἐν Γαλλίᾳ, ὁ διηνεκῆς ἀντιπρόσωπος τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς δικαιοσύνης· σπικνιώτατα δέ, καὶ ἐν ἐλαχίστοις σχολαῖς, γίνεται ἔκκλησις εἰς αὐτὸν ἢ εἰς τὸ συμβούλιον τῶν πρεσβυτέρων. Οἱ ἀσθενεῖς παραδίδονται εἰς ἑαυτούς, καὶ ὀφείλουσι νὰ πάσχωσι καὶ νὰ ὑποφέρωσι μόνον. Ὅποιος λοιπὸν πειρασμὸς δι' ἰσχυρὸν τινα νεανίσκον ἢ κατοχὴ τῆς ἐξουσίας καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ πλήττειν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε σύμφορον νὰ παρέχῃται στάδιον εἰς τὰ ἐνστικτὰ τῆς βίας καὶ τῆς βαναυσίας. Πάντοτε δὲ ἡ χρῆσις ὀδηγεῖ εἰς τὴν κατάχρησιν· οὐδέποτε πρέπει νὰ παρέχῃται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ εὐκαιρία νὰ καταστῇ δεσπότης καὶ δῆμιος. Ἐν γένει δέ, οὕτω κατανοουμένη ἡ ἀνατροφή δὲν εἶνε ἀνόμιος πρὸς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων, σκληρύνει τὸ σῶμα καὶ τραχύνει τὸν χαρακτῆρα· ἀλλὰ, καθ' ὅσον δύναμαι νὰ συμπεράνω ἀπολήγει συνήθως νὰ δημιουργήσῃ θηρευτὰς καὶ εὐήθεις.

Φυσικῶ τῷ λόγῳ ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος παραμελεῖται ἐκ παρομοίου συστήματος. Βλέπω τοὺς νέους προθύμους νὰ θυσιάσωσι τὰ πάντα εἰς τὸ παιγνίδιον, λέγει συγγραφεὺς τις· βλέπων αὐτοὺς ἀφιερῶντας πολλὰς ὥρας καὶ ἐνθουσιασμὸν δυσανάλογον ἐκείνου, ὃν παρέχουσιν εἰς τὴν ἐργασίαν των, βλέπων ὅτι τὸ πνεῦμα αὐτῶν τοσοῦτον τελείως κατακυριεύεται, ὥστε δὲν λαλοῦσι, δὲν σκέπτονται καὶ δὲν ὀνειρεύονται ἢ παιγνίδια μόνον, δὲν ἐκπλήττομαι εὐρίσκων πολλοὺς ἀποδίδοντας εἰς τὴν μάστιγαν ταύτην τῆς ἐκγυμνάσεως τῶν μυῶνων τὴν ἀθλίαν πενίαν τῶν πνευματικῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια λαμβάνομεν. Ἄγνωστον παρ' ἡμῖν ἐν Γαλλίᾳ ἐλάττωμα, καὶ ἀφ' οὗ ἀπορρέει ἡ ὑπεροχὴ αὕτη τοῦ φυσικοῦ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ μέρους τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε ἡ λαιμαργία καὶ πρὸ παντὸς ἡ οἰνοποσία· ἐν τῶν ἐπιφερόντων ἐπίσης τὴν μαστίγωσιν ἀμαρτημάτων εἶνε ἡ μέθη· πολλοὶ εἶνε λαιμαργότατοι, καὶ εὐρίσκει τις μεταξὺ αὐτῶν πρῶτους μεθύσους.

Ἡ διδασκαλία δὲν εἶνε τοιαύτη, οἷαν ἐπεθύμει τις πρὸς ἀντιστάθμισιν τῶν βαναύσων τούτων ὀρέξεων. Οὐδὲν ἔχει τὸ ἐνδιαφέρον οὐδὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ σχεδὸν ὑπὸ τῶν νεανίσκων ἢ ὡς ἀγγασία μόνον· εἶνε κατ' ἐλάχιστον φιλολογικὴ καὶ σχεδὸν τεχνικὴ καθ' ὅλοκληρίαν. Πρὸ παντὸς ἀπαιτεῖται ἡ ἀκριβὴς γνώσις τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης, καὶ ἡ ἰκανότης τοῦ γράφειν ὀρθῶς ἐμμέτρως ἢ πεζῶς ἐν ἀμφοτέραις ταῖς

γλώσσαις ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν μνήμην ἢ τὰς ἀσκήσεις, οἱ ἰσχυρότεροι ἐπιτυγχάνουσι πάντοτε. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς χρήσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶνε πολὺ ἀνώτεροι τῶν μαθητῶν τῶν γαλλικῶν λυκείων. Ἐχω ὑπ' ὄψει τετράδιον καθηκόντων ἐστεμμένον, ἔνθα σκηναὶ τοῦ Σαιξπίου εἶνε κάλλιστα μεταπεφρασμένα εἰς σοφοκλείους ἰαμβικούς στίχους. Ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ λατινικά, πεζὰ καὶ ἔμμετρα, εἶνε ἤττον κομψὰ καὶ ἤττον γνήσια τῶν παρ' ἡμῖν ρητορικῶν συνθέσεων. Δὲν φαίνονται γινώσκοντες πράγματι τὴν ἱστορίαν, καὶ διηγοῦνται τὰς περὶ Ρηγούλου καὶ Κουρτίου παραδόσεις ὡς αὐθεντικὰ γεγονότα. Πραγματεύονται περὶ τῆς ἵπποσύνης καὶ τοῦ μέσου αἰῶνος ἀορίστως καὶ γενικῶς, οὐδὲ φαίνονται αἰσθανόμενοι τὴν διαφορὰν τῶν ἠθῶν, τῶν αἰσθημάτων, τῶν ἰδεῶν, τῶν χαρακτήρων, οὓς συνεπάγεται ἡ φορὰ τῶν αἰώνων. Οὐδὲ φαίνεται ὅτι ἀνέγνωσαν τὰ συγγράμματα ἀληθοῦς τινος ἱστοριογράφου. Ἐν γένει ἔχουσιν ὀλίγας ἰδέας ἐξαιρουμένων τῶν συγχρόνων ζητημάτων τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς, μαθητῆς τῆς ρητορικῆς, ἐν τινι λυκείῳ τῶν Παρισίων, κέκτηται περισσοτέρας. Ἀνέγνωσαν πολὺ τὰ κλασικὰ κείμενα, ἀλλ' ἡ ὑπ' αὐτῶν διδομένη ἐρμηνεία εἶνε καθ' ὀλοκληρίαν γραμματικὴ καὶ θετικὴ. Δὲν ἐξάγουσιν ἐξ αὐτῶν τὴν καλλονὴν τοῦ κειμένου, τὰς λεπτότητας τοῦ ὕφους, δὲν δεικνύουσι τὴν μέθοδον τοῦ συγγραφέως, τὸν χαρακτήρα τῆς εὐφυΐας αὐτοῦ, τὴν στροφὴν τοῦ πνεύματός του, πάντα ταῦτα ἠθέλον φανῆ ἀόριστα. Ὁ διδάσκαλος δὲν λαλεῖ εἰς τοὺς μαθητὰς ὡς κριτικὸς πρὸς ἄνδρας ἔχοντας καλαισθησίαν· δὲν προσπαθεῖ νὰ λεπτύνῃ τὴν φιλολογικὴν αὐτῶν κρίσιν, δὲν ἀναλύει εἰς αὐτοὺς τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς τοῦ τόπου τῶν. Καθὼς ἐν ταῖς μαθηματικαῖς ἐπιστήμασι, διδάσκει τὸν τύπον μᾶλλον ἢ τὸ πνεῦμα· τὸ κείμενον τοῦ Εὐκλείδου ἀποστηθισθὲν εἶνε αἰείποτε τὸ ἐγχειρίδιον τῆς γεωμετρίας, ὅλως δὲ δευτερεύουσιν κέκτωνται θέσιν ἡ λογικὴ καὶ ὁ συλλογισμὸς. Συνηθέστατα ἡ διδασκαλία αὕτη σχηματίζει ἑλληνιστὰς καὶ ὑπολογιστικούς μόνον. Τοῦναντίον ὁ νέος Γάλλος, δεκαεναετῆς ἤδη, κατέχει, ἂν ἦνε νοήμων καὶ ἐπιμελής, γενικὴν παιδείαν, ποσότητά τινα πρωτοτύπων ἰδεῶν, προσωπικὰς τινὰς ἐξ ἡμισίας ἰδέας, ὠρισμένην προτίμησιν ὑπὲρ τοῦ δεινὸς συγγραφέως ἢ τοῦ δεινὸς ὕφους, ἀρχὰς θεωριῶν, ἀορίστους ἀπόψεις περὶ καλοῦ, ἱστορίας ἢ φιλοσοφίας, τοῦλάχιστον τὸ ἐνυπάρχον αἴσθημα ἀορίστων καὶ σπουδαιότητων ζητημάτων, περὶ τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην νὰ σχηματίσῃ γνώμην, ἀνάγκην κατὰ τοσοῦτον ζωηροτέραν, καθ' ὅσον περὶ αὐτὸν ἐπικρατεῖ ὁ σκεπτικισμὸς, τὸ δὲ συνηθέστερον, ἀπώλεσε τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ δοξασίας, ἀφοῦ οὐδεμίαν ἐν γένει ἐπιβεβλημένην καὶ ἀποδεδεγμένην διδασκαλίαν

εύρίσκεται νὰ σταματήσει τὸ διακυμαινόμενον αὐτοῦ πνεῦμα, θέλων δὲ ν' ἀγκυροβολήσει ἐν τινι λιμένι, εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ ζητήσει τὸν λιμένα τοῦτον καὶ νὰ κατασκευάσῃ τὴν ἄγκυραν. Πολλοὶ διακεκριμένοι Ἄγγλοι ἐκ τῶν γνωρίμων μου ἐθεώρουν τὴν ἐν τῷ λυκείῳ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πανεπιστημίῳ ἀνατροφὴν ὡς ἀπλήν προπαρασκευὴν, ὡς γυμναστικὴν, *training*, παιδείυσιν τῆς προσοχῆς καὶ τῆς μνήμης, καὶ οὐδὲν πλέον. Ἐξεληθόντες ἐκεῖθεν, μοὶ ἔλεγον, ὑποχρεώθημεν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἢ μᾶλλον ν' ἀρχίσωμεν ἐκ νέου τότε τὴν ἀνατροφὴν ἡμῶν, καὶ νὰ προσκτησώμεθα διὰ προσωπικῶν ἀναγνώσεων πᾶν ὅ,τι δυνάμεθα νὰ γινώσκωμεν περὶ φιλοσοφίας, ἱστορίας, πολιτικῆς οἰκονομίας, φυσικῶν ἐπιστημῶν, τέχνης, φιλολογίας. Ἄρχονται σήμερον νὰ θεραπεύωσι τὴν ἔλλειψιν ταύτην, καὶ νὰ εὐρύνωσι τὸν κύκλον τῶν σπουδῶν· ἀλλ' εἶνε ἀκόμη στενός, ἔχων ἀείποτε κέντρον τὸν Εὐκλείδην καὶ τὸν σαπφικὸν στίχον· συνεπῶς, τὸ πνεῦμα κατ' ἐλάχιστον ἀνεπτυγμένον φθάνει βραδύτερον εἰς πληρεστέρας ἀπόψεις.

Τελευταία λεπτομέρεια τελείως καταδεικνύουσα τὴν διαφορὰν μεταξὺ Ἄγγλιας καὶ Γαλλίας, εἶνε ὅτι, κατὰ μέσον ὄρον, τὰ ἐξοδα μαθητοῦ τοῦ Χαροῦβου εἶνε διακόσιαι λίραι στερλίνας κατ' ἔτος. Ἀλλὰ πόσοι ἀλλαχοῦ πατέρες ἠδύναντο νὰ ἐξοδεύσωσι πεντακισχίλια κατ' ἔτος φράγκα πρὸς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ των; Ἐν Γαλλίᾳ, ὑπάλληλός τις, ἀνὴρ ἀφιερωθείς εἰς τι τῶν ἐλευθερίων καλουμένων ἐπαγγελμάτων, συνηθέστατα κερδαίνει τρισχίλια φρ. ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα ἐτῶν, καὶ πεντακισχίλια ἐν ἡλικίᾳ πενήκοντα ἐτῶν· συνήθως δέ, ἔχει πρὸς συμπλήρωσιν τὴν πρόσοδον εὐτελεστάτου κεφαλαίου. Ἀλλὰ, πρὸς ἀποζημιώσιν, ἢ συντήρησιν τοῦ υἱοῦ του στοιχίζει εἰς αὐτὸν χίλια μόνον φράγκα ἐν τῷ λυκείῳ, τετρακόσια φράγκα ἐν μικρῷ τινι λυκείῳ, αἱ δὲ ὑπὸ τῆς πολιτείας εἰς ὑποτρόφους παρεχόμεναι συντάξεις εἶνε πολυάριθμοι. Φρονῶ ὅτι δύναται τις νὰ υπολογίσῃ ὅτι κλασικὴ τις ἀνατροφὴ εἶνε πεντάκις ἀκριβωτέρα ἐν Ἄγγλιᾳ ἢ ἐν Γαλλίᾳ. Αὐτοὶ οἱ Ἄγγλοι ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ἐν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν ἐλαττωμάτων εἶνε ἡ ἕξις τῆς ὑπερβαλλούσης δαπάνης. Ἐν τῇ κατωτάτῃ ἐκπαιδεύσει ἢ χρηματικῇ χορηγίᾳ τῆς πολιτείας παρέχεται εἰς 8,500 σχολεῖα· ἐνῶ διὰ τῆς αὐτῆς χορηγίας ἠδύναντο νὰ συντηρηθῶσιν 25,000 ἐν Γαλλίᾳ, ἣτις ἠθελεν ἀναθρέψῃ 1,500,000 Γαλλόπαιδας ἀντὶ 950,000 Ἄγγλοπαίδων· ἐν γένει ἡ δαπάνη τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς διευθύνσεως τῶν γαλλικῶν σχολείων εἶνε, κατ' ἀναλογίαν, τὸ τέταρτον τῶν ἀγγλικῶν σχολείων. Ἐν Ὁξφόρθῃ, ὅπου μεταβαίνω αὔριον, καὶ ἐν γένει ἐν τοῖς πανεπιστημίοις, ὁ σπουδαστῆς δαπανᾷ τριακοσίας λίρας στερλίνας κατ' ἔτος· ἐν τούτοις ἐξαρκοῦσι κατ' ἔτος διακόσιαι, εἰ καὶ τινες, λόγῳ οἰκονομίας,

ζῶσι μὲ ἑκατὸν μόνον λίρας. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Θωμᾶ Βράουν ἐν Ὁξφόρδῃ* μνημονεύει σπουδαστοῦ πενεστάτου, ὅστις συνετηρεῖτο μὲ ἑβδομήκοντα πέντε μόνον λίρας, ἀλλὰ ταῦτα διότι εἶχε κατοικίαν δωρεάν, καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ διατελῆ περιφρονημένος. Ἄλλ' ἐν Γαλλίᾳ, σπουδαστῆς τῆς ἰατρικῆς ἢ τοῦ δικαίου, ὅστις ἤθελεν ἔχει ἑβδομήκοντα πέντε λίρας (1875 φρ.) ἠδύνατο νὰ συντηρῆται κάλλιστα· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔχουσι χίλια πεντακόσια μόνον φράγκα, ἀλλ' οὐδέποτε δύναται νὰ στεφθῆ ὁ πλούσιος νὰ περιφρονῆσῃ τὸν πτωχὸν αὐτοῦ ἑταῖρον.

ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑ.

ὑπὸ Ἰωάννου Rehmke-St. Gallen.

Οὐδεμία μὲν ἀμφιβολία, ὅτι τὸ σχολεῖον ὑπηρετεῖ τῇ παιδαγωγίᾳ, ἐὰν δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς δέον νὰ συμπράξῃ ὀλοσχερῶς ἢ μονομερῶς, περὶ τούτου δυνατὸν, ὡς φαίνεται, νὰ ἐπικρατῶσι διάφοροι γνῶμαι.

Δέον τὸ σχολεῖον νὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν μόνην τὴν πνευματικὴν παιδαγωγίαν ἢ ἐπίσης σπουδαῖον ἑαυτοῦ ἔργον νὰ θεωρῆ καὶ τὴν ἠθικὴν παιδαγωγίαν; Ἄς θαυμάζωσιν οἱ παιδαγωγοί, ὅτι τοιαύτην ἀμφιβολίαν ἀπλῶς δυνάμεθα εἰσέτι νὰ ἐκφράσωμεν, μολονότι τὸ ζήτημα τοῦτο πρὸ πολλοῦ ἤδη ὑπὸ τῶν κορυφαίων αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ὀλοσχεροῦς εἰς τὴν παιδαγωγίαν συμπράξεως τοῦ σχολείου ἐκρίθη. Ἄλλὰ παρὰ τὴν ὅλως βάσιμον ταύτην κρίσιν φαίνεται ὅτι τὸ σχολεῖον κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐν ὅλαις ταῖς χώραις πράγματι ἀντιστρόφως ἀνεπτύχθη καὶ διὰ τῆς πορείας τῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως ἐμφαντικώτερον ὁσημέραι χαρακτηρίζει ἀποκλειστικὸν ἑαυτοῦ ἔργον μόνην τὴν πνευματικὴν παιδαγωγίαν. Ἐν τούτῳ θεωρία καὶ πράξις ὄντως ἀφίστανται ἀλλήλων καὶ τινες διδασκαλοὶ, οἵτινες ὑπὲρ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἀνωτέρω διττῆς ἐρωτήσεως ἀπεφάνθησαν, ἐν τῇ πράξει τοῦ ἑαυτῶν ἔργου εἶνε ζῶσα ἀπόκρισις ὑπὲρ τῆς πρώτης.

Καὶ ἐν αὐτοῖς ἤδη τοῖς ἐγχειριδίοις τῆς παιδαγωγικῆς βλέπομεν ὑπολανθάνον τὸ αἶσθημα τῆς ἀβεβαιότητος περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ σχολείου. Διότι οἱ συγγραφεῖς τούτων, οἵονεὶ ὑπεραπολογούμενοι τῆς ἐν τῇ πράξει μο-